

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

השלמה לרמת 2 יח"ל

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שש סוגיות. מבין סוגיות אלה עליך לבחור בשתי הסוגיות שלמדת. (לכל סוגיה – 50 נקודות; סה"כ – 100 נקודות)
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיות שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובבהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

שים לב: עליך לבחור בשתיים מהסוגיות 2-7, ולענות על השאלות הקשורות לסוגיות שבחרת, לפי ההוראות בכל סוגיה. בחר רק בסוגיות שלמדת.

סוגיה 2 — תורה ומצוות (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 1-3, ועל אחת מהשאלות 4-5.

ענה על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה — 20 נקודות).

1. רבנו בחיי, חובות הלבבות, הקדמה

א. הגדר את המושגים "חובות האיברים" ו"חובות הלבבות", לפי רבנו בחיי, והבא דוגמה

לכל אחד מהם. (8 נקודות)

ב. כיצד מוכיח רבנו בחיי את החשיבות של חובות הלבבות, בעזרת ההבחנה של התורה בין

עברה הנעשית בשוגג לעברה הנעשית במזיד? (6 נקודות)

ג. רבנו בחיי תמה מדוע לא נכתב ספר העוסק בחובות הלבבות.

ציין תשובה אחת שהוא מציע, וכתוב כיצד הוא דוחה אותה. (6 נקודות)

2. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

א. לפי ריה"ל, מהי המעלה של עשרת הדיברות לעומת שאר המצוות שבתורה, ובמה שונה

שמיעתן על ידי ישראל משמיעת שאר המצוות? (8 נקודות)

ב. מלך כוזר: "כל השומע סיפוריכם על שהא-לוק דיבר עם המוניכם וכתב לכם לוחות... אין להאשימו

אם יראה אתכם כמגשימי הא-לוק".

(1) כיצד מוכיח החבר שההיגיון מחייב להרחיק את הגשמת ה' (6 נקודות)

(2) מה עונה החבר על טענת המלך שהמסופר בתורה על מעמד הר סיני הוא הגשמת ה'?

(6 נקודות)

3. רמב"ן, פירוש התורה, שמות, י"ג, ט"ז

- א. "האותות והמופתים הגדולים (הם) עדים נאמנים באמונת הבורא".
הסבר כיצד המופתים הגדולים מעידים על מציאות הבורא. (7 נקודות)
- ב. מצוות תפילין היא זכר ליציאת מצרים.
הסבר כיצד פרט אחד מפרטי מצוות תפילין מסייע לזכור את יציאת מצרים. (7 נקודות)
- ג. באר את המושג "נסים נסתרים", והסבר מדוע רמב"ן מכנה אותם "נסתרים".
(6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-5 (10 נקודות).

4. ר' אברהם בן הרמב"ם, המספיק לעובדי ה'

- א. כיצד נקראת הדרך שההולך בה ראוי להיקרא "צדיק", ומדוע היא נקראת בשם זה?
(5 נקודות)
- ב. כיצד נקראת הדרך שההולך בה ראוי להיקרא "חסיד", ומדוע היא נקראת בשם זה?
(5 נקודות)

5. ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר שלישי, פרקים ג', ה'

- א. ר"י אלבו דוחה את שיטת הפילוסופים, ולפיה השלמות העיקרית של האדם היא השגת המושכלות.
כתוב שניים מנימוקיו. (6 נקודות)
- ב. כיצד האדם מגיע לשלמות, על פי ר"י אלבו? (4 נקודות)

סוגיה 3 — עם ישראל עם סגולה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 6-8, ועל אחת מהשאלות 9-10.

ענה על שתיים מהשאלות 6-8 (לכל שאלה — 20 נקודות).

6. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר רביעי

א. לדעת מלך כוזר, מדוע הנוצרים והמוסלמים מתפארים בסבלם, ואילו היהודים אינם

מתפארים בסבלם? (6 נקודות)

ב. החבר מסכים עם טענת מלך כוזר בעניין סבלם של היהודים, אך מביע הסתייגות ממנה.

במה הוא מסכים, ומהי ההסתייגות שלו? (6 נקודות)

ג. מהי הכוונה העמוקה של ה' בהשאירו את עם ישראל בגלות? בתשובתך התייחס

למשל הזרע ולנמשל. (8 נקודות)

7. הראי"ה קוק, שבת הארץ, הקדמה

"שני היסודות, האומה והארץ, אשר בבריאותם הם מוסיפים זה לזה... החלו משפיעים זה לזה בחלותם (=במחלתם) לרעה ולזוועה, עד אשר הוכרחה לקחת... הרפואה (=התרופה) הרחמנית האכזרייה".

א. תאר את ההשפעה ההדדית בין האומה לארץ, במצב בריא ובמצב של מחלה.

(8 נקודות)

ב. לפי הרב קוק, מהי ה"רפואה" למצב הירוד של האומה והארץ, ומדוע "רפואה" זו היא גם

רחמנית וגם אכזרייה? (6 נקודות)

ג. תאר את שלבי הריפוי של האומה והארץ ממחלתן. (6 נקודות)

8. הרי"ד סולובייצ'יק, קול דודי דופק

א. לפי רמב"ם, מהי הסיבה ש"קדושה ראשונה" לא קידשה לעתיד לבוא, ו"קדושה שנייה"

קידשה לעתיד לבוא? (7 נקודות)

ב. לפי רש"י (בשם חז"ל), איזו מידה טובה אפשר למצוא בקללה "והשמתני אני את הארץ"?

כיצד התגשמה מידה טובה זו בהיסטוריה של ארץ-ישראל?

(7 נקודות)

ג. מהי התביעה שתובע הרב סולובייצ'יק בעקבות דברי רמב"ם ורש"י, וממי הוא תובע זאת?

(6 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

ענה על אחת מהשאלות 9-10 (10 נקודות).

9. ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר שלישי, פרק ל"ו

- א. (1)** לדעת ר"י אלבו, מדוע "אנו מייחסים את מעלת העקדה לאברהם ולא ליצחק"?
- (2)** לדעת ר"י אלבו, מדוע מזכירים בתפילה את העקדה שעקד אברהם ולא את מסירות הנפש על קידוש השם של החסידים והקדושים בדורות רבים, כרבי עקיבא וחבריו?
- (6 נקודות)
- ב.** לדעת ר"י אלבו, מדוע מי ששומע לדברי חכמים עדיף על כסיל שמביא קרבן? (4 נקודות)

10. הרב ויינברג, שרידי אש

- א.** "אמונת הייחוד היא לאמתה מהפכה דתית מוסרית בהשקפה על העולם ועל המין האנושי ועל משמעות החיים ותכליתם".
- בעת האחרונה גברה הדרישה בציבור לצדק חברתי. במה דברי הרב ויינברג עשויים לחזק דרישה זו? (5 נקודות)
- ב.** "אין המוסר מתקיים ככוח פעיל ומשפיע, אלא באורח חיים דתי ועל ידי קיום המצוות הכתובות בתורה".
- כיצד הרב ויינברג מנמק דברים אלה? (5 נקודות)

סוגיה 4 — תפילה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 11-13, ועל אחת מהשאלות 14-15.

ענה על שתיים מהשאלות 11-13 (לכל שאלה — 20 נקודות).

11. רבנו בחיי, חובות הלבבות, שער חשבון הנפש, פרק ג'

א. רבנו בחיי מדמה את התפילה לגוף ונשמה.

מה בתפילה דומה לגוף ומה בתפילה דומה לנשמה, ומה מסיק מכך רבנו בחיי?

(4 נקודות)

ב. הסבר כיצד ייתכן שאמירת המשפט "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך" תהיה גנאי גדול

למתפלל, על פי רבנו בחיי. (6 נקודות)

ג. (1) לפי רבנו בחיי, מהי המטרה של התפילה, וכיצד נוסח התפילה שתיקנו חז"ל עוזר

להשיג מטרה זו? (5 נקודות)

(2) מה מוכיח רבנו בחיי מההיתר של חכמים להתפלל תפילה קצרה בשעת הדחק?

(5 נקודות)

12. רש"ר הירש, חורב

א. הסבר את התנאי הנדרש כדי שאדם יהיה זכאי לתואר "עבד ה'", לפי הרב הירש.

(6 נקודות)

ב. את מה מכנה הרב הירש "העבודה הפנימית", ומה היחס בינה ובין "העבודה בפועל ובמעשה"?

(6 נקודות)

ג. "הרעיונות והרגשות הם הַמָּה התוכן היחידי של חיינו הפנימיים".

אילו דברים מעוררים את הרעיונות והרגשות הרצויים? מה מבין דברים אלה מעורר יותר,

ומדוע? (8 נקודות)

13. הרי"ד סולובייצ'יק, איש האמונה

א. שרה: לדעתי השבח וההודאה לה' הם המהות של התפילה.

חנה: לדעתי דווקא הבקשה מה' היא המהות של התפילה.

האם הרב סולובייצ'יק יסכים עם אחת מהן? נמק את תשובתך. (6 נקודות)

ב. לפי הרב סולובייצ'יק, כיצד באה לידי ביטוי בתפילה מערכת היחסים של "אני, אתה והוא"?

לאור תשובתך, הסבר מדוע לא התקבלו תפילותיו של איוב.

(8 נקודות)

ג. לפי הרב סולובייצ'יק, איזו התחייבות חייב המתפלל לקבל על עצמו, ומדוע? (6 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

ענה על אחת מהשאלות 14-15 (10 נקודות).

14. רמב"ם, ספר המצוות; רמב"ן, השגות על ספר המצוות

א. (1) האם התפילה היא מצווה מדאורייתא או מדרבנן? כתוב את דעת רמב"ם ואת

דעת רמב"ן. (2 נקודות)

(2) מה לומד רמב"ם מהפסוק "ולעבדו בכל לבבכם", ומה לומד רמב"ן מפסוק זה?

(2 נקודות)

ב. "ספק קרא קריאת שמע... ספק התפלל...".

הסבר כיצד מוכיח רמב"ן את שיטתו מדברי חז"ל אלה. (6 נקודות)

15. ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר רביעי, פרק ט"ז

א. ציין שתי דעות כפרניות שמי שסובר אותן לא יתפלל לה' גם בעת צרה, לפי ר"י אלבו.

(4 נקודות)

ב. (1) איזו סברה מוטעית גורמת לאדם לחשוב שהוא אינו ראוי להטבה, לפי ר"י אלבו?

(3 נקודות)

(2) כיצד המקרה של המלך מנשה בן חזקיה מלמד שהסברה שעליה כתבת בסעיף (1)

היא אכן מוטעית? (3 נקודות)

סוגיה 5 — דת ומדע (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 16-18, ועל אחת מהשאלות 19-20.

ענה על שתיים מהשאלות 16-18 (לכל שאלה — 20 נקודות).

16. רש"ר הירש, איגרות

א. (1) מהי "אגדה" על פי הגדרתו של ר' שמואל הנגיד, המובאת בדברי הרב הירש?

(2 נקודות)

(2) הרב הירש טוען כי "אי אפשר כלל ללמוד הלכה מדברי אגדה".

הבא שניים מהסבריו של הרב הירש לטענה זו. (8 נקודות)

ב. מהי הסכנה העצומה בכתיבת דברי אגדה, לדעת הרב הירש? (4 נקודות)

ג. לפי הרב הירש, כיצד הבינו חלק מהפרשנים את הנסים המתוארים בסיפור על

"תנורו של עכנאי"?

לאן נוטה דעתו של הרב הירש בעניין זה?

(6 נקודות)

17. הרב בר־שאול, מערכי לב

א. "שָׁכַל האדם אינו תמיד חופשי בשיקוליו".

ציין שניים מהדברים שיכולים להשפיע על השכל ולהטותו ממסלולו הטבעי.

(2 נקודות)

ב. בדברי הרב בר־שאול מובא מדרש ובו דר־שיח בין ה' לנח לאחר המבול.

(1) לפי המדרש, מה אמר נח לה', ומה הייתה תגובת ה' לדבריו?

(2) מה גרם לנח להגיב לבשורת המבול כפי שהגיב, לדעת הרב בר־שאול?

כתוב הסבר אחד.

(10 נקודות)

ג. הסבר מדוע חשיבתם של חכמי התורה אינה סוטה מדרך האמת, לפי הרב בר־שאול.

(8 נקודות)

18. הרב פרופ' לוי, יהדות ומדע, פרק ב'

א. (1) לפי הרב פרופ' לוי, מהו ההבדל המהותי בין תפיסת הטבע בעולם העתיק ובין התפיסה המדעית בעולם המודרני? (4 נקודות)

(2) כיצד אפשרה התורה את התפתחותו של המדע החדש, לפי פרופ' לוי? (4 נקודות)

ב. (1) מה הן שלוש השגיאות שבגללן נוצרות סתירות כביכול בין תורה למדע, לדעת פרופ' לוי? (9 נקודות)

(2) הבא דוגמה לאחת מהשגיאות שצינת, והסבר אותה. (3 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 19-20 (10 נקודות).

19. רמב"ם, מורה נבוכים, חלק ב'; הרבי מלובביץ', איגרות קודש

א. יאיר: אני מאמין שה' ברא את העולם, מכיוון שכך כתוב במפורש בתורה.

שלמה: אם כך, האם אתה מאמין גם שלה' יש גוף? הרי בתורה כתובים תיאורים מפורשים כגון "יד ה'", "עיני ה'" ועוד. לדעתי אי־אפשר להסתמך על פשט הפסוקים בנושאים אלה.

(1) עם מי יסכים רמב"ם? (נקודה אחת)

(2) כתוב נימוק אחד שרמב"ם מביא להוכחת הטענה שהעולם אינו קדמון.

(4 נקודות)

ב. כיצד הרבי מלובביץ' מוכיח שהעולם נברא, בעזרת המשל על בית החרושת? (5 נקודות)

20. הראי"ה קוק, איגרות הראי"ה, איגרת צ"א; מהר"ל, באר הגולה

א. "אז יבנה שלמה במה לכמוש שֶקֶץ מואב... ולמלך שקֶץ בני עמון". (מלכים א, יא, ז)

(1) האם שלמה עצמו בנה את הבמות האלה? הסבר לפי הרב קוק. (3 נקודות)

(2) מה הרב קוק לומד מפסוק זה בנוגע לתיאור בריאת העולם בתורה, וכיצד הוא מיישב

בדרך זו את הסתירה לכאורה בין תיאורי הבריאה בתורה ובין המדע? (3 נקודות)

ב. על פי התורה, הקשת היא אות ברית בין ה' ובין בני האדם, ואילו על פי המדע, הקשת אינה

אלא תוצאה של אור השמש שעובר דרך טיפות מים.

לפי מהר"ל, כיצד אפשר להסביר את ההבדל בין תפיסת התורה ובין תפיסת המדע בעניין זה?

(4 נקודות)

סוגיה 6 — בחירה והשגחה, שכר ועונש (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 21-23, ועל אחת מהשאלות 24-25.

ענה על שתיים מהשאלות 21-23 (לכל שאלה — 20 נקודות).

21. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר תשיעי; רמב"ן, פירוש התורה, שמות, ו', ב'

א. הבא ראיה אחת מן המושכל וראיה אחת מן המקרא לקיומו של העולם הבא, לפי רס"ג.

(6 נקודות)

ב. לפי רס"ג, מה הן שתי הסיבות לכך שהתורה אינה מזכירה במפורש את הגמול בעולם הבא

אלא רק את הגמול בעולם הזה? (8 נקודות)

ג. לפי רמב"ן, מדוע התורה מפרטת את הייעודים בעולם הזה, אבל לא מזכירה כלל את ייעודי

הנפש בעולם הנשמות? (6 נקודות)

22. רמב"ם, הקדמה למסכת אבות, פרק ח'

א. כתוב שלוש מההוכחות של רמב"ם לקיומה של הבחירה החופשית. (6 נקודות)

ב. "וחזקתי את לב פרעה".

(1) הסבר מדוע אין להסיק מפסוק זה שלא קיימת בחירה חופשית. (4 נקודות)

(2) מדוע המשיך ה' לדרוש מפרעה לשלח את ישראל ממצרים, הרי הוא מנע ממנו

לשלח אותם? (4 נקודות)

ג. יש הטוענים שידיעת ה' סותרת את הבחירה החופשית.

הסבר טענה זו, וכתוב כיצד רמב"ם דוחה אותה. (6 נקודות)

23. רמח"ל, דרך ה', חלק א', פרק ג'

א. לפי רמח"ל, מדוע העובדה שהאדם מורכב מגוף ונשמה הכרחית למילוי תפקידו בעולם הזה?

(6 נקודות)

ב. (1) על פי רמח"ל, מהו תפקידו של העולם הזה, ומהו תפקידו של העולם הבא?

(2) מהו היחס בין הגוף לנשמה בעולם הזה, ומהו היחס ביניהם בעולם הבא?

(8 נקודות)

ג. איזה עולם נמצא בין העולם הזה לעולם הבא, ומה התפקיד שלו? (6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 24-25 (10 נקודות).

24. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

- א.** לפי ריה"ל, הסבר מדוע עם ישראל בטוח שהייעודים שהובטחו לו יתקיימו, אך בני הדתות האחרות אינם בטוחים בכך. (5 נקודות)
- ב.** מהו התנאי להגיע לחיי נעימות בעולם הבא, על פי דבריהם של אנשי הדתות האחרות? כיצד מלך כוזר שולל את דבריהם? (5 נקודות)

25. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

- א.** (1) לפי הרב דסלר, מהו "הרצון החלש" ומהו "הרצון החזק"? הסבר בעזרת דוגמה של אדם מעשן.
- (2) מה גורם לרצון החלש לגבור? כיצד האדם יכול לגרום שהרצון החזק יגבר? (6 נקודות)
- ב.** מדוע אדם שלא התגבר על יצרו מעולם, לא יכול להבין את עניין הבחירה החופשית, ואילו אדם שהתגבר על יצרו, אפילו פעם אחת, יכול להבין זאת? (4 נקודות)

סוגיה 7 — אמונת חכמים (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 26-28, ועל אחת מהשאלות 29-30.

ענה על שתיים מהשאלות 26-28 (לכל שאלה — 20 נקודות).

26. רמב"ם, הלכות תלמוד תורה, פרק ג'

א. אדם שלמד תורה והתבקש ללכת לאסוף צדקה לעני — האם עליו להפסיק מלימודו

ולקיים את המצווה? התייחס לשני מצבים. (6 נקודות)

ב. הבא שלוש מהעצות וההנהגות שרמב"ם ממליץ עליהן למי שרוצה לזכות בכתרה של תורה.

(6 נקודות)

ג. (1) כיצד רמב"ם מסביר את הפסוק "לא בשמים היא... ולא מעבר לים היא" בהקשר של

תלמוד תורה?

(2) על פי רמב"ם, הסבר למה "דברי תורה נמשלו כמים".

(8 נקודות)

27. מהר"ל, באר הגולה, הבאר הראשון

א. הסבר את ההשוואה שעורך מהר"ל בין מי שאוכל תרומה בטומאה ובין מי שמכניס אצבעו

לאש, וכתוב מה המטרה של מהר"ל בהשוואה זו. (6 נקודות)

ב. הסבר מדוע דברי חכמים לא נכתבו, בניגוד לתורה שבכתב, לפי מהר"ל. (6 נקודות)

ג. "מצוות דרבנן מורות על שהם (ישראל) עובדים מאהבה".

מהר"ל מקשה על דברי עצמו: "והרי מי שאינו מקיים מילי דרבנן (=מצוות דרבנן) נקרא רשע?"

הסבר את הקושיה, וכתוב תירוץ אחד של מהר"ל לקושיה זו. (8 נקודות)

28. הראי"ה קוק, אורות התורה, פרק ב'

א. לדעת הרב קוק, כיצד כל אדם מישראל שלומד תורה "מגדיל התורה ממש בלימודו"?

(7 נקודות)

ב. לדעת הרב קוק, מהי החשיבות של לימוד פרטי הפרטים של ההלכה? (7 נקודות)

ג. לפי הרב קוק, "כשלומדים תורה לשמה עושים חסד עם כנסת ישראל".

הסבר דברים אלה. (6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 29-30 (10 נקודות).

29. רמב"ם, הלכות ממרים, פרק א'

- א.** צביקה: מדוע אינך נוטל ידיים לפני שאתה אוכל לחם?
יונתן: מכיוון שזו רק חובה מדרבנן. זו לא מצווה אלוקית.
מה אפשר לענות ליונתן, לפי רמב"ם? (3 נקודות)
- ב.** לפי רמב"ם, כיצד אפשר לדעת בוודאות שהלכה מסוימת אינה קבלה ממשה רבנו?
(3 נקודות)
- ג.** לפי רמב"ם, כיצד יש לנהוג היום (כשאין סנהדרין) אם שני חכמים גדולים חלוקים ביניהם, ואין יודעים כיצד להכריע? (4 נקודות)

30. הרב שפירא, דעת תורה

- א.** בשולחן ערוך נפסק שמעוות שהוקדשו לתלמוד תורה, מותר לשנות את ייעודן ולהשתמש בהן בשביל צורכי ציבור.
מה מקשה הרב שפירא על הלכה זו מהמסופר על חזקיהו המלך, ומה הוא עונה על הקושיה?
(5 נקודות)
- ב.** מה מוכיח הרב שפירא מהסיפור על דוד ואחיתופל? הסבר כיצד הסיפור מוכיח זאת.
(5 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך